

ჯონი კვიციანი

გზა სამოქალაქო საზოგადოებისაკენ საქართველოში

თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესი პოსტ-საბჭოურ ქვეყნებში სულ უფრო აქტუალურს ხდის ლიბერალურ-დემოკრატიულ პრინციპებზე დაფუძნებულ სამოქალაქო ინტეგრაციას. ეს კი საქართველოში აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ეროვნული სახელმწიფოს ფორმირების პროცესში.¹ სამწუხაროდ, დღეს ჩვენს ქვეყანაში ეთნიკურ ქართველებსა და აქ მცხოვრებ ეროვნულ უმცირესობებს ბევრად მხოლოდ კონსტიტუციურად დეკლარირებული საერთო მოქალაქეობა თუ აერთიანებთ, სხვა შემთხვევაში, სახეზეა ტერიტორიული, ენობრივ-საკომუნიკაციო-კულტურული პლურალიზმით გამოწვეული პრობლემები, რაც მოსახლეობის დეზინტეგრაციას იწვევს და ამით საფრთხეს უქმნის ქვეყანაში მოდერნიზაციულ პროცესებს.

საქართველოში ახალი ზეეთნიკური „თანამოქალაქეთა ერის“ ჩამოყალიბებისას, რომელიც ქვეყანაში განათლებისა და კულტურის სტანდარტიზაციას უნდა ითვალისწინებდეს, კარგი იქნება, თუ საფუძვლად მულტიკულტურალიზმის ახალი მოდელი „კულტურული თავისუფლება“ დაედებოდა, რის შესახებაც წერს ცნობილი ინდოელი მოაზროვნე, ნობელის პრემიის ლაურეატი ამარტია სენი. მისი არსი „ინდივიდუალური თავისუფლებისა და კულტურული არჩევანის“ ქონაში მდგომარეობს. ამისათვის მთავარია ჯგუფური იდენტიფიკატორული ფორმების თანდათანობით დასუსტება და ინდივიდუალურ არჩევანზე გადასვლა. რუსი მეცნიერი ემილ პაინი გამოყოფს ამარტია სენის დებულებას, რომლის მიხედვით, „კულტურული თავისუფლება – ეს ინდივიდისათვის უფლების მიცემაა იცხოვროს და იარსებოს თავისი არჩევანის შესაბამისად, იქონიოს რეალური შესაძლებლობა შეაფასოს სხვა ვარიანტები“. ინდოელი მოაზროვნის აზრით, ეთნიკური, რელიგიური და სხვა ჯგუფური

¹ ზ. დავითაშვილი. ნაციონალიზმი და გლობალიზაცია. თბ. 2003, გვ. 34-37.

თუ თემური ტრადიციები დიდწილად არანებაყოფლობითია, ისინი „ასკრიპტი-ულეებია“, ანუ ინდივიდისათვის მიწერილია დაბადებიდანვე. კულტურული თავისუფლების წახალისების პოლიტიკის მიზანია,² დაასუსტოს ამგვარი წინასწარი განსაზღვრა, განავითაროს ინდივიდუალური მულტიკულტურალიზმი.

საქართველოში მიმდინარე სოციალური ტრანსფორმაციის პროცესში აუცილებელია სამოქალაქო საზოგადოების დიფერენცირებული ხედვა, რომელიც არ უნდა იყოს გაიგივებული სოციალურ ცხოვრებასთან ზოგადად. დასავლური გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ლიბერალურ-დემოკრატიული ქვეყნების უმრავლესობა წარმოდგენილია სამნაწილიანი მოდელით: სამოქალაქო საზოგადოება, სახელმწიფო და ეკონომიკა.

ერთი მხრივ, მათი გამიჯვნის აუცილებლობა და, მეორე მხრივ, მათი ურთიერთმიმართების ორგანიზაცია და ინსტიტუციონალიზაცია საშუალებას იძლევა, ადამიანმა გააცნობიეროს ამ პროცესში ჩართულობის აუცილებლობა და განსაზღვროს თავისი აქტივობა. თუ ჩვენი მოსახლეობის დიდ ნაწილს სახელმწიფო და საზოგადოება გაიგივებული აქვს და ამით კრიტიკული პოტენციალი დაცემულია, დასავლეთში ისინი ბინარულ ოპოზიციაში არიან. ამასთან ერთად იქ გაცნობიერებულია, რომ, სამოქალაქო საზოგადოების გარდა, არის პოლიტიკური (პარტიები და სხვა) და ეკონომიკური (ფირმები, საწარმოო ორგანიზაციები და სხვა) საზოგადოებები, რომლებიც სახელმწიფო ხელისუფლების მატარებელი აქტორები არიან. ამავე დროს პოლიტიკური საზოგადოება გვევლინება შუამავლად სამოქალაქო საზოგადოებასა და სახელმწიფოს შორის³.

რაც შეეხება საქართველოს მდგომარეობას, ჩვენთან ძალისხმევა ცალმხრივად მიმართულია სამოქალაქო საზოგადოების ცალკეული ელემენტების, ასოციაციების, ინსტიტუტების შექმნისაკენ, მაგრამ ნაკლებად ზრუნავენ საბაზრო ეკონომიკის პროექტის შესაქმნელად. არ გვანტერესებს, რა ფორმით იცვლება სახელმწიფო საკუთრება, სახელმწიფო კონტროლი და ა.შ. გვაქვს თუ არა სამოქალაქო საზოგადოების გაძლიერების პროექტი სახელმწიფოსთან მიმართებით და სხვა.

გასაცნობიერებელია, რომ საბაზრო ეკონომიკის შექმნის პროცესში

² Э. Паин. Мирное сосуществование XXI века. Журн. «Россия в глобальной политике». №2. М. 2011, გვ. 5.

³ Jean L.Cohen and Andrew Arato. Civil society and political theory. The MIT Press. Cambridge Massachusetts, and London, გვ. 457.

დამუშეული გარკვეული შეცდომების „წყალობით“ გამოთავისუფლებული ძალები საფრთხეს უქმნის საქართველოში სოციალურ სოლიდარობას და სამართლიანობას. ამ შემთხვევაში რაიმე ეროვნულ კონსოლიდაციაზე საუბარი უკვე პრობლემური ხდება.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ამჟამად გარკვეულწილად გაზიარებულია დასავლური გამოცდილება, ეროვნული კონსოლიდაციისაკენ გადადგმულია გარკვეული ნაბიჯები. ამჟამად მოსახლეობის უმრავლესობასა და უმცირესობას შორის, სოციალურ-კულტურული თანამშრომლობის მიზნით, შექმნილია საკანონმდებლო ბაზა და მიმდინარეობს მისი რეალიზება. იმისათვის, რომ მომავალში შემცირდეს საქართველოში ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებული პრობლემები, საჭიროა შემუშავდეს ქართულ გარემოში ახალი „ზეთინკური“ ერთობის მოდელი ან პროექტი, რომელიც დაფუძნებული იქნება როგორც ისტორიული თანაცხოვრების გამოცდილებაზე, ისე დღევანდელი გამოწვევების ობიექტურ გააზრებაზე.

ჩემ მიერ 2011 წელს გამოცემულ ნაშრომში „ეროვნული უმცირესობანი საქართველოში XX-XXI სს.“ ეთნიკური ოსების მაგალითზე გაანალიზებული მაქვს, თუ როგორ ფართოდ გამოიყენებოდა სსრ კავშირში მულტიკულტურალიზმის პრინციპი, როგორც იდენტურობის ჯგუფური ფორმა, მოკავშირე რესპუბლიკებში ავტონომიების დანერგვის სახით⁴. ყოველივე ამან საქართველო სოციალურ-კულტურულ დეზინტეგრაციამდე, სამხედრო კონფლიქტებამდეც კი მიიყვანა. მდგომარეობიდან გამოსვლა ბევრად იქნება დამოკიდებული ქართული სამოქალაქო ერის შექმნაზე, სადაც ადამიანები აბსოლუტურად თანაბარი სამოქალაქო, ეკონომიკური და პოლიტიკური უფლებებითა და მოვალეობებით იცხოვრებენ. ანუ ჩამოყალიბდება ისეთი ერი, სადაც ადამიანები, რომლებიც გაერთიანებულნი იქნებიან არა მარტო საერთო მოქალაქეობით, ტერიტორიით, საერთო სახელმწიფო ენით, არამედ საერთო ზეითინკური კულტურითაც. ამ უკანასკნელის შემუშავება უნდა გამომდინარეობდეს ძირითადად ქართული კულტურის თავისებურებებიდან, მისი წესებიდან და ტრადიციებიდან, რაც მთლიანობაში სემუელ ჰანტინგტონის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „სამოქალაქო ეროვნულ იდენტობას“ წარმოადგენს⁵. ასეთი „ზეითინ-

⁴ ჯ. კვიციანი. ეროვნული უმცირესობანი საქართველოში XX-XXI საუკუნეებში. თბ. 2011, გვ. 19.

⁵ Samuel P. Huntington. Who Are We? The Challenges To America's National Identity. New York. 2004, გვ. 62.

კური“ ერთობის მოდელს „ქართველიანი“ შეიძლება ეწოდოს, რომლის არსი, ქართული იდეის გათვალისწინებით, სწორედ რომ საქართველოში მცხოვრები ყოველი ეთნოსის საყოველთაო ინტეგრაციაა. გასათვალისწინებელია ასევე ეთნონიმ „ქართველის“ ისტორიულ-ეტიმოლოგიური და ფუნქციური მხარეც, კერძოდ, თუ როგორ იქცა საქართველოს ერთ-ერთი კუთხის – ქართლის აღმნიშვნელი სახელწოდება საერთო-სახელმწიფოებრივ ტერმინად – საქართველოდ და ქართლური და ქართლელი კი გაფართოვდა ტერმინებად – ქართულ-ქართველური და ქართველი. თვით ეს ტერმინიც „ქართველიანი“ – გარკვეულწილად მიგვანიშნებს საქართველოს საზოგადოების სამომავლო სოციალურ-კულტურული ინტეგრაციის ხასიათზე, რომლის დროსაც მისი ყოველი წევრი (ეროვნული კუთვნილების მიუხედავად) მოტივირებული იქნება, ხელი შეუწყოს ქვეყნის დემოკრატიზაციის შემდგომ განვითარებას.

Joni Kvitsiani

THE WAY TO A CIVIL SOCIETY IN GEORGIA

Summary

Civil integration based on liberal-democratic values becomes more and more important in post-Soviet Georgia. The author notes that within this reality educational and cultural standartization should be based on a new multicultural model called “cultural freedom”. This means that individual freedom and cultural choice are to exist in this context.

The work notes that Georgian civil nation should be formed not only in means of common citizenship, territory, common state language, but also – super-ethnic culture, which should be developed from peculiarities of Georgian culture and its traditions. According to the author, this kind of “super-ethnic” national identity may be called “Kartveliani” in Georgia.